

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

1 februari 2013

Kära medvandrare i Kristus,

Den gångna veckan, närmare bestämt den 30 januari, har vi tillsammans med munkarna i Antoniosklostret och hela kyrkan i Egypten firat minnet av munkarnas fader, den helige Antonios. Denna fest är inte bara en påminnelse om den monastiska rörelsens avgörande betydelse för kyrkans förnyelse och expansion, utan också om den karismatiska funktionen i vidare mening. Det är det senare som gör att även moderna väckelserörelser av lekmanakaraktär har kunnat känna igen sig i mötet med Antonios och de tidiga munkarna. Dessa representerar en karismatisk frihet och tjänst i ett spänningsfält gentemot kyrkliga regler och det ordinerade ämbetet, om än inte i motsättning till detta.

För mig personligen blev mötet med metropoliten Kallistos Ware i samband med Pilgrims vintermöte nyligen, en livfull påminnelse om *innehörden av det karismatiska* i dess gedigna och fullödiga mening. Det har med rätta påpekats – senast i en krönika i tidningen Dagen – att en av svagheter inom frikyrkan är att syftet med förkunnelsen så ofta är att *beröra*. ”Vi som sitter där ska bli inspirerade, upplyfta och värmda inombords ... alla vädjar, manar och talar innerligt till oss med detta syfte.”¹ När känslan blir hörnsten i spiritualiteten urartar det hela till att bli både ”sentimentalt, självupptaget och kortsiktigt”, skriver krönikören.

Men när vi berörs utan att detta alls varit syftet? Kanske vi inte alltid kan sätta fingret på vad det då beror på. I mötet med personer som berör oss, utan åthävor och ansträngning, blir det alltid lika tydligt. Vi kunde låna några ord ur Thomasevangeliet: ”Det finns ett ljus i det inre av en ljusets människa, och det ljuset upplyser hela världen.” När vi tog emot välsignelsen från metropoliten Kallistos i vintermötets avslutade sändningsmessa kunde vi förnimma något av innehörden i det gamla uttrycket ”teolog är den som ber i ande och sanning”. Här framträdde munkbiskopen, bärare av ämbetet men också av en karismatisk tjänst.

Metropoliten Kallistos Ware hör till dem i vår tid som förenar de *institutionella* och *karismatiska* sidorna i kristendomen. Som ämbetsbärare – om han än mycket motvilligt lät sig vigas till biskop – representerar han kyrkans hierarki och ordning. Som munk, och måste tilläggas, starets och andlig fader i ordens verkliga mening, är han med sin person ett levande exempel på en ”karismatisk ordning”, som i den tidiga kyrkan framför allt kom att få sin hemvist inom klostren. Begreppet karismatisk skall här förstås i en vidare mening än vad som ofta är fallet inom nutida karismatiska rörelser. Det står för det dynamiska elementet i kyrkans liv, ett profetiskt drag, som utvecklas hos en människa som blir alltmer delaktig i Guds liv. *Det karismatiska handlar här inte om plötsliga infall, utan är något som kräver tid att utvecklas.* Antonios den Store och hans efterföljare bland ökenfäderna på 300-talet och framåt personifierar denna väg. Deras delaktighet i Guds liv igenkänns genom en stor portion klarsynthet – långt före djuppsykologin läser de i själarna och tränger ned i det undermedvetna – men allra tydligast i kärleken till allt skapat. En andlig ledare, säger

¹ Joel Halldorf i Dagen 25 januari 2013.

Gregorios av Nazianzos, "är förvaltare av den gudomliga människokärleken". Det säger sig själv att den som är den helige Andes förtrogne inte har några avsikter att beröra. Ödmjukheten, som är en Andens frukt och den viktigaste bekräftelsen på en sund askes inom ökenfromheten, för med sig den yttersta friheten. Är det för att ökenmunkarna inte längre har några ambitioner att "beröra" eller "vinna" som de berör och vinner så många?

Att munkrörelsen kom att spela en avgörande roll för evangeliets expansion är oomtvistat. Ändå är frågan om missionen ett återkommande spørsmål när kloster och munkar kommer på tal. Är vi inte kallade att gå ut i hela världen med evangeliet? Mission och evangelisation uppfattas i vår tid nästan uteslutande som en *centrifugal* rörelse: att uppsöka människor där de är. I den tidiga kyrkan ser vi en annan rörelse, den *centripetala*: att dra människor till sig. Det som förvandlade öknen till en blomstrande trädgård, var inte munkarnas försök att locka människor till sig. Tvärtom försökte man ofta hålla nyfikna på avstånd och drog sig ännu längre in i ödemarken när uppmärksamheten tenderade att bli allt för tärande. Men dragningskraften i ett heligt liv har alltid varit enorm: vi skyr inga ansträngningar för att söka upp det heliga när vi väl fått korn på det. Detta centripetala perspektiv möter vi redan hos Jesus: gång på gång drog han sig undan människorna bort till ensliga platser. Men alla sökte efter honom tills de fann honom. På samma sätt fick ökenmunkarna en avgörande missionsfunktion genom att dra människor till sig, utan megafoner och annonser. Det var det karismatiska elementet i deras liv som utgjorde hemligheten till den genomslagskraft de fick. Ointresset för att "beröra" fick dem att beröra en hel värld. Som den ortodoxe teologen Paul Evdokimov uttrycker det om den förste munken: "Den helige Antonios liv påminner om 'den flammande bödens gåva, där man förlorar känslan av sin egen existens."

*

I vår egen gemenskap behöver vi knappast vara ängsliga för att betona betydelsen av det *karismatiska*. Men vi behöver reflektera över dess innebörd. Och som redan sagts: det institutionella och det karismatiska står inte i motsats till varandra, det är snarare i föreningen av de två som den livgivande och bestående dynamiken finns. Eukaristin omkring biskopen kom att utgöra hörnstenen i ecklesiologin, synen på församlingen, redan från generationen efter apostlarna. Eukaristin skapar kyrkan och utgör den källa omkring vilken hon rotas i sin identitet som den "nya mänskligheten". Men kyrkan behöver också sina heliga kvinnor och män. Människor som är andliga fäder och mödrar genom att de blivit den helige Andes förtrogna. I bästa fall sammanfaller de två sidorna. För att reformera ett ämbetsystem som hotade att förfalla, blev det på 300-talet vanligt att biskoparna hämtades från munkgemenskaperna. Asketisk erfarenhet kom alltmer att betraktas som en av de viktigaste kvalifikationerna för det ordinarie ämbetet. Det ledde i sin tur till att det monastiska idealet även satte sin prägel på lokalförsamlingarna. I östkyrkan är så fallet än i dag: Kallistos Ware är biskop med adress i Oxford och på samma gång munk i Johannesklostret på Patmos. Han uppträder som liturg och ämbetsbärare men igenkänns långt utanför sin egen kyrka på ett självklart sätt som andlig ledare, en *geronta*, som det grekiska uttrycket lyder.

I väst har vi sett en annan utveckling, inte minst efter reformationen och upplysningen. För att bli ämbetsbärare – det gäller såväl biskop, präst som diakon – krävs numera framför allt akademiska meriter. Dessa skall inhämtas i en miljö som knappast kan sägas göra sitt yttersta för att underhålla bödens låga hos den studerande. Det krävs betydande motivation och integritet hos den enskilde som känner sig kallad till tjänst i kyrkan, att fördjupa sitt andliga liv under åren av utbildning på högskola och universitet. Vi befinner

oss långt från en situation när en väsentlig del av bildningen för kyrklig tjänst skedde i en klostermiljö med dess fostran till tidiga morgonvanor för bön och andlig läsning.

Betydelsen av det karismatiska har sällan varit större. Men inte i ordets snäva mening, som uttryck för ett sökande av upplevelser och en iver att beröra som vetter mot det sentimentala och banala. Den som är bärare av den Helige Andes gåva väcker inte känslor. Han väcker Guds avbild till liv hos den som hör och ser honom. Han, eller hon, befäller inte sin omgivning, men förbinder den med Gud. De går före på en väg där man inte färdas i ett regelverk utan i Gud. Evdokimov påminner om hur de andliga fäderna genom sin karismatiska tjänst var fria i förhållande till "varje given form". Han skriver: "När den helige Serafim av Sarov går ut till människorna, lämnar han varje form av eremitliv och strikthet. Buren av den Helige Ande, som han mottagit, överskrider han till och med munklivets gränser. Han är inte längre vare sig en munk, som dragit sig undan världen, eller en människa som lever i denna världen. Han är bäggedera och det som ligger bortom dem båda: lärjunge, Andens vittne och förtrogne."

Vi påminns här om den ofrånkomliga spänningen mellan bokstav och ande, karisma och ämbete. I detta spänningsfält lever kyrkan och måste så göra. Det kan leda till söndring och konflikt. När den karismatiska friheten vill frigöra sig från det ordinerade ämbetet blir ledarskapet som en herrelös hund: den som griper det får det. Men i tider, och på platser, där de två sidorna lever i en sund spänning uppstår harmoni. Spänningsfältet blir ett kraftfält. Kyrkan behöver sina biskopar, men i lika hög grad sina profeter. Andens liv flödar genom sakramenten – framför allt eukaristin – men når oss också genom karismatiska gåvor, genom profetens ord och blick.

*

I ortodox tradition är *staretsen* det tydligaste uttrycket för den karismatiska aspekten av kyrkans liv. Det ryska begreppet *starets* går tillbaka på det semitiska ordet *abba*. Det är detta ord Jesus använder när han tilltalar Gud: "Abba, Fader." Den intimitet som här kommer till uttryck var otänkbar i en judisk bön. Genom Kristus uppenbaras Faderns kärlek till sin son, en kärlek som strömmar mot alla människor som hans barn. Kyrillos av Alexandria säger att i och med Kristus har förhållandet mästare-slav ersatts av mysteriet Fader-Son. Det är i det ljuset vi måste förstå evangeliets ord "Ni skall inte kalla någon här på jorden för fader, ty en är er fader, han som är i himlen."² Paul Evdokimov skriver: "Utövandet av 'andligt faderskap' är en hyllning till det enastående gudomliga faderskapet, till dettas framträdande tvärs igenom skilda former av mänsklig delaktighet." Med andra ord: den som är en andlig fader, eller moder, är inte detta i egentlig mening utan i kraft av sin delaktighet i det som är Guds. De föder inte själva fram livet, men bistår vid det andliga livets fortgående födelse i en människa. Det är alltså endast i härledd mening de kallas fäder och mödrar.

Nu finns två sätt att tala om "fader" i den kristna traditionen. Det ena går tillbaka till Ignatios av Antiochia i generationen efter apostlarna, och handlar om det "funktionella faderskapet". Varje biskop eller präst kallas fader i kraft av dennes ämbete. Teologen och kännaren av fornkyrkan, Lars Thunberg (1928-2007), kommenterar detta på följande sätt: "Dessa 'fäder' döper och medverkar till det gudomliga barnskapet med hjälp av sakramenten och utövar den pastoraliska gärning, som hör samman med deras ämbete."

² Matt 23:9.

Det andra sättet att tala om fader går tillbaka till ökenfäderna. Deras faderskap var inte knutet till ett ämbete, utan till en gudomlig kallelse och till den helige Andes nådegåva. Det är detta karismatiska faderskap som beskrivs i *Ökenfädernas tänkespråk*. Även biskopar kom och sökte råd och andlig hjälp hos dessa fäder som ofta var oömbildade och enkla män, men fick sina ord direkt från den helige Ande. Lars Thunberg skriver: "Folket erkände dem ofelbart; de utövade en karismatisk tjänst inom ramen för biskoparnas ordinarie läroämbete."

Men att söka en sådan tjänst är en frestelse: att söka auktoritet, att eftersträva lydnad, är att binda människor vid sig själv snarare än att frigöra dem. Det andliga faderskapets enda syfte är att leda en människa till Guds barns frihet, vilket inbegriper frihet också i förhållande till den andlige fadern. Här rör vi vid en ömtålig paradox. Lydnaden för den andlige fadern har frigörelsen från denne som mål. Ett betydande ansvar vilar på den som ikläder sig rollen som andlig vägledare. Det krävs stor förtrogenhet med den helige Ande, och en djupgående erfarenhet av korset, för att kunna vägleda andra. Som Serafim av Sarov uttrycker det: "Jag ger upp min egen vilja och min egen insikt om själarna; jag lyssnar bara till vad Anden inger mig..." "En fader", säger Abba Poimen, "förbinder en människa direkt med Gud." Denna förbindelse mellan den sökande och Gud bidrar han till att upprätta i första hand genom sitt exempel, inte genom att anförtro honom regler eller ge befallningar. En ung man som sökte upp en starets för att få vägledning frågade denne varför han inte sa någonting. "Är jag då en överordnad, som kan befalla dig?", svarade denne. "Jag kommer inte att säga något. Om du själv vill det, gör så som du ser mig göra." Från den stunden imiterade novisen staretsen och lärde sig tystnadens och lydnadens innebörd.

*

Vi är nu redan inne i *förfastan* och börjar därmed förbereda oss för *Stora fastan* inför påsken. Framför oss ligger den viktigaste av perioder, den mest ödesmättade. Påsken är kyrkoårets höjdpunkt och brännpunkt. Den kan gå spårlöst förbi, några röda dagar för avkoppling och god mat. Den kan också lämna förblivande avtryck, bli en händelse som förändrar allt. Att fira påsken som en andlig högtid borde vara lika självklart för varje kristen som för fotbollsentusiasten att följa VM-finalen i direktsändning. För prästen och pastorn är det den enda helg på hela året då det är otänkbart att ta semester. Nu måste församlingen ledas genom död till liv. Nu står allt på spel!

Den långa fastan är själarnas andliga vår. Det vi inte förmår göra på egen hand, får vi nu kraft till genom att vandra med hela kyrkan under fyrtio dagar, från askonsdag till påskdag. Visst kan vi fasta när som helst under året, men nu får vi vara del av ett gemensamt skeende. Vi håller varandra under armarna. Vi hämtar näring från de mångas motivation och beslutsamhet. Tillsammans med kristna över hela världen tar vi beslut om att avstå, att dra gränser, att utmana lättjan. Allt för att packningen skall bli lättare på vägen mot påsken, mot ett liv genomlyst av Kristi uppståndelse.

Genom att den 13 februari delta i *askonsdagsmässan* – sådana firas på alla större orter i vårt land – markerar vi fastans inledning. Denna onsdag har fått sitt namn efter en av fastans viktigaste symboler i Gamla testamentet. I början av fastan läser vi ur Jona bok, hur folket i Nineve drabbades av Guds ord och klädde sig i säck och aska när de fastade. På samma sätt strödde profeten Daniel aska på sig när han ropade till Gud om förbarmande. "Jag vände mig till Herren i bön och åkallan och höll fasta i säck och aska." I den tidiga kyrkan knöt man an till detta, fastetiden blev en period av botgöring för dem som begått svåra synder. Den inleddes med att man beströdde botgörarnas huvuden med aska. Det är

denna tradition som lever vidare i askonsdagsmässan där vi tar emot askkorset på vår kropp. Det ger en viktig signal: hela människan är drabbad av synden, hela människan omfattas också av Guds löfte om frälsning.

Askans kärva språk vid fastans början är att syndens lön är döden. Askan är livet som slocknat, elden som falnat, kärleken som kallnat. Att låta sig tecknas med aska är att besinna sig, att erkänna sin synd och lägga ned alla bortförklaringar och omskrivningar. I denna handling säger vi: *Bed för mig, en syndare*. Askkorset erinrar om att missbruket av vår frihet leder till förgänglighet och död. Men askkorset är samtidigt hoppets tecken. Genom Kristi kors skapar Gud nytt liv där livet har flytt. När detta kors tecknas i våra pannor och vi hör orden – *Kom ihåg, o människa att du är stoft och åter skall bli stoft. Omvänd dig och tro evangelium!* – ställs vi inte bara inför syndens allvar. Vi möter Guds uthålliga och utgivande kärlek till oss människor, sammanfattad i Jesu Kristi kors. Det är korsets väg vi vandrar under den fyrtio dagar långa fastan. Den enda väg som kan skänka oss en frihet som inte är illusorisk.

Låt oss därför göra allt vi kan för att delta i kyrkans allvarsmättade gudstjänst vid fastans början. Om den inte firas i den egna församlingen, uppmana dina pastorer eller präster att utlysa en sådan gudstjänst. Om tiden inte är mogen, sök dig till en kyrka där askonsdagsmässan firas för att med kropp och själ träda in genom ångerns och omvändelsens portar. Vi behöver känna i hela vår varelse att vi inlett vandringen mot påsken. Framför oss ligger en period som kan förändra allt.

Till förberedelsen inför påsken hör naturligtvis också vår förberedelse av själva påskfirandet. Var, och hur, vill jag genomleva *De heliga tre dagarna*, från skärtorsdags kväll till påskdags morgon? Många gör det i sina hemförsamlingar och bidrar därmed till att stärka den lokala församlingens påskfirande. Det är viktigt. Ibland ges möjligheten till ett koncentrerat påskfirande med retreatens förtecken, så som påsken alltid firas på Nya Slottet Bjärka-Säby. Den som önskar dela påskfirandet tillsammans med oss bör inte vänta för länge med att anmäla sig; påsken är sedan många år den händelse under året när vi tar ut stolarna ur kapellet för att alla skall få plats. Gudstjänsterna är givetvis öppna för alla som vill delta, även om man inte har möjlighet att bo på platsen och vara med hela tiden.

Låt mig också få nämna om en spännande fördjupningsdag om bön – två veckor in i fastan – som hålls lördagen den 2 mars på Bjärka-Säby. Det är Johannesakademien som inbjuder till ett seminarium om ortodox böneliv. Det leds bland annat av fader Misha Jaksic och diakonen Richard Kovar från S:ta Annas ortodoxa församling. För den som vill inspireras av hur man ber i den bysantinska är detta ett utmärkt tillfälle. Läs mer om innehållet under dagen i Johannesakademins folder som finns tillgänglig på hemsidan: www.johannesakademin.se

*

Till avslutning vill jag påminna om ytterligare ett par händelser som ligger längre fram i tiden. Helgen den 12-14 april gästas vi av professor Frances Young, patristiker och pastor i metodistkyrkan i England. Tillsammans med Johannesakademins preses, professor Samuel Rubenson, leder hon en kurs på temat "Brustenhets och Välsignelse" (*Brokenness and blessing*). Det är en kurs om den tidiga kyrkans bibelbruk, om en bibelläsning som utmanar den moderna historisk-kritiska exegetiken och öppnar för en livsförändrande tolkning av oss själva och våra liv. Kursen är öppen för alla intresserade, och jag vill gärna uppmuntra kommunitetens medlemmar och vänner att ta del av denna spännande helg och möjligheten att möta Frances Young.

Lite längre fram i år planerar Ekumeniska Kommuniteten och Johannesakademin en resa till S:t Petersburg i Dostojevskijs fotspår med Jan Erixon som ciceron. Resan går av stapeln den 29 augusti-1 september, med en förberedande kursdag på Bjärka-Säby lördagen den 25 maj. Preliminär anmälan kan sändas till: anmalan@ekibs.se

Innan dess infaller pingst, den högtid som utgör påsktidens sigill. Nytt för i år är att Ekumeniska Kommuniteten tillsammans med Linköpings samtliga frikyrkoförsamlingar inbjuder till ekumenisk pingsthögtid på Nya Slottet. Det blir seminarier och gudstjänster under lördagen och två stora festgudstjänster på söndagen. För den som vill delta genom att också bo på Nya Slottet sker anmälan till husmor (husmor@nyaslottet.se). Det kan då finnas anledning att stanna kvar över annandag pingst då Johannesakademin håller ett endagsseminarium om helgonen som enhetens tecken under temat *En sky av vittnen*. Tre biskopar finns bland de medverkande: den koptiske biskopen i Skandinavien, Anba Abakiir, biskop Anders Arborelius samt biskop em Jonas Jonson. För mer information se Johannesakademins programfolder.

*

I nästa brev återkommer jag till den vägledning som hör fastetiden till. Men innan fastan börjar skall vi fira en av årets stora ljushögtider, *kyndelmässodagen*, som låter oss bli vittnen till Herrens möte med Symeon och Hanna i templet. Dess ordinarie datum är den 2 februari, fyrtio dagar efter jul, men i svensk tradition firas den numera på en närliggande söndag, i år så nära som den 3 februari.

Ett viktigt tema denna festdag är tacksägelsen för barnen. Så som Josef och Maria bar fram Jesus i tacksägelse till Gud, bär kyrkan fram barnen till Jesus för att han skall välsigna dem. I Slottskapellet i Bjärka-Säby bär Ingrid och Emanuel denna söndag fram sin dotter, Eivor, för att församlingen skall lägga sina händer på henne, så som Jesus gjorde. Jesu ord om att barnen tillhör himmelriket, de har sin plats allra närmast honom, rymmer en stor hemlighet. Barnen är en ständig påminnelse om det barnskap vi alla delar, om bekymmerslöshetens nådegåva och trons naivitet. Genom barnen blir kyrkan – och gudstjänsten – mer hel och mer himmelsk.

Gud med oss!

